

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1941-42

DRAMA

3 A. LESKOVEC:
DVA BREGOVA

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI
1941-XIX./42-XX. DRAMA Štev. 3

ANTON LESKOVEC

DVA BREGOVA

PREMIERA 7. OKTOBRA 1941-XIX.

Februarja meseca leta 1927 sem vstopil v vlak, ki je vozil proti kraju, kamor sem bil namenjen. V oddelek je vstopil tudi še šibak gospod in sedel na nasprotni sedež. Vlak potegne in čez par trenutkov pričneva pogovor, kot je to običajno. Tako izve on kdo sem jaz, jaz pa izvem od njega naslednje: da ima prijatelja, ki je pisatelj, da je ta pisatelj napisal dramo, da jo ima s seboj v aktovki, da bi ga veselilo, če bi jo prebral in sporočil mnenje g. dr. Š. — Tako sem prejel rokopis. Kmalu je gospod iztopil, jaz pa sem dramo do svojega cilja prebral. — Ta drama je bila „Dva bregova“ in gospod, ki mi je bil sopotnik je bil njen avtor A. Leskovec. — Jeseni istega leta je bilo delo prvič uprizorjeno in je našlo zaradi svojega svojevrstnega miljeja tudi pot na druge odre.

*

Delo predstavlja bodisi po vsebini, bodisi po slogu nekaj polnoma svojevrstnega in bi imelo primero samo z Weilovo »Beraško opero«. — Ne glede na način, so glavne postavke zajete globoko, a gibljejo se vse v zagonetnem, tajinstvenem ozračju. Prav vsega ne izvemo od nikogar, ne od Macafurja, beraškega poglavarja, ne od Brige, ne od Rone in Bogataja, nezakonskega sina Macafurjevega.

Nad vsemi stoji orjaško, skoraj monumentalno Macafur. Kdo je in kaj je bil, ne izvemo dokončno nikoli. Vemo samo, da je izšel iz dobre hiše, da ve kaj je bogastvo, vendar je vsa njegova mladost pokrita s kopreno tajinstvenosti. Tu pa tam prebije žarek to temo, a on sam nikoli ne izda vzrokov, ki so ga privedli med brezdomce. Kdo je in odkod je, te skrivnosti ne izda Macafur nikomur in strah ga je pred samim seboj, ako ob večerih popije čašo preko mere — če morda v tem stanju ne izblebeče več, kot bi smel. Edino le županu so znani motivi, je znana Macafurjeva ljubezen do ženske, ki mu je rodila nezakonskega sina Krištofa Bogataja.

»Molči župan,« pravi razjarjeni Macafur v tretjem dejanju, »kdor je materi krivico storil, naj sina...« Tu se prekine in pravi: »To ime ne spada v beraške zadeve in če izgubim oblast nad seboj, ti pregriznem goltanec... Župan in Macafur sta bila nekoč tekmeča in sta sedaj sovražnika, vendar je Macafur močnejši in je pravica na njegovi strani. Župan pa gleda v tla, če se srečata. Kot beraški vladar pa zna spretno izrabiti to moč in štiti svoje podložnike pred županovo krutostjo.

Ko se mu je rodil sin Krištof, ga je odnesel v rejo Komposarici, skrbel zanj in ga čuval — čuval pa je tudi tajno, da Krištof nikoli ne izve, kdo mu je oče. Čeprav je bil pahnjen z onega brega na ta breg, je ostal v njem le še svetel spomin na drugo stran — za katero je namenil Krištofa. A namenil ga ni, da stopi po končanih študijah na oni breg razširjat vero beračev in siromakov, temveč zato, da ostane veren onemu bregu, s katerega je nesrečna usoda pahnila njegovega očeta. On sam pravi Krištofu, s katerim se sreča spet po dolgih letih: »Pokazati moraš, da so te zastonj psovali za beraško seme, da so te zastonj tiščali v beraško malko, tebe, ki si tri glave višji od njih. To jim moraš povedati in Macafur mora videti.

*

Kakšen je ta Krištof, Macafurjev sin? Kakor že vemo, ga je prinesel v žganjarno pred leti Macafur, še čisto otroka, neboljlenega in nevednega. — Tam je rasel med berači, pijanci in razvrtniki,

med kvanto in kletvijo — nato ga je pa nevidna roka očetova poslala študirat v mesto in še kasneje na univerzo. — Tovariš pri igri mu je bila osem let mlajša Rona, nezakonska hči Komposarice in ta mu je ostala tudi v tujini v lepem spominu. Ko se po letih vrne kot gospod v svoj rojstni kraj, se spet sreča z Rono in je je ves vesel. »V mestih, v velikih mestih je dosti lepih gospodičen,« pravi, »ali dosti lepših od tebe jih ni, Rona!« — Iz spominov na mlada leta, zraste ljubezen.

Čeprav je tolkel trdi tlak po velikih mestih in postal gospod, odvetnik, in bi zdaj lahko ugnal vse, ki so ga sramotili in zmerjali — vendar mu vse to ni preobrnilo duše. Na bregu siromaštva se je rodil, spoznal vse gorje in bridkosti, v katerih žive zavrženi, snoznal je pa tudi sijaj velikih mest in neizprosnost — onega brega. Zato ljubi svoj dom in skoraj bi se nam zdelo, da se vrača zato, da bo s silo prosvitljenosti skušal odpomoči bedi. — On pa tega ne stori, ker v njem ni moči, da bi vršil poslanstvo — v njem je le volja, da bi storjene dobrote pošteno povrnil onemu, ki jih je dajal.

Tudi njegova ljubezen do Rone je vse drugo, samo globoka ni. Njena lepota ga vabi in mamí in njeni odpornosti podleže in se uda, da mu ne bo samo ljubica, temveč žena pred vsemi. Kot so nekoč skriti ukazi Macafurievi preobraževali njega, tako skuša sedaj on iz Rone prikrojiti človeka za — oni breg. Kajti to je zatrdno sklenil — na onem bregu ostane.

*

Rona je mlada, morda jih ima dvajset, a ona ve že vse. Vse kvante so ji znane, brezstidne geste pijancev, ki jim streže, in pohota starcev kot je župan. Drzna je, uporna in v njej živi silna želja postati nekaj več, izleteti iz umazanega okolja v svet. Ne straši se niti tatvine, ki naj ji dobi lišpa, in ve za ceno svoje mladosti, ki zavaja moške, da gube v njeni bližini glavo.

Tako ravna tudi s Krištofom, ki ni lep, nasprotno grd je celo, kozav, a izglede ima, da bo nekaj veljal na drugem bregu. »Kaj bi rada postala,« jo vpraša Krištof ob prihodu. Ona mu nedvoumno odgovori: »Nekaj takega, da mi ne bodo gospodarili in grozili hudobni ljudje, da bom kakor tiste, ki hodijo v lepih oblekah, imajo

bele obraze in se jih ne sme vsaka baraba dotikati po volji. Da bo tisto, kar bo moje, res in pred vsemi — moj!

Z vso energijo se oklene zato Krištofa in že je ob poslednjem koraku za oni breg, tedaj pa prestreže z enim zamahom Flore Briga ta pobeg. Rona mora ostati na tem bregu. Lahko jo že vidimo, da bo po tej katastrofi opustila nadaljnje poizkuse rešiti se, nastopila bo nekoč bedno dediščino svoje matere — da bo dajala azil brezdomcem in točila žganje malharjem.

Flore Briga je edini med vsemi temi berači in brezdomci, ki je visokega duha in čistega srca. On je takorekoč enorogi jelen, vedno samotni, vedno vase pogreznjen. — Sam o sebi pravi: podnevi izgnan, ponoči bolan. To je Flore Briga, senca človekova, srce brez odeje. — Njegova ljubezen do Rone je brezmejna, za njo bi storil vse, celo kradel in prišel v nasprotje s paragrafi, a ta ljubezen je istočasno tudi brezupna. On ve, da Rona ni dobra, da ji je obraz lepši od srca — pa vendar bi ji hotel služiti brez pomisleka.

Ko pa se pojavi Krištof, postane njegovo življenje pekel. Po nočeh se vlačijo okrog žganjarne, da bi videl Rono in slišal Macafurjevo odrešilno besedo. In v eni takih noči izve, česar do danes ni vedel. Razodeto mu je: razdeljeni smo na dvoje, vsak ve svoje mesto in gorje mu, če hoče na drugo stran! — Rona mora biti njegova, ker ne sme čez most.

Toda Rona ravna drugače. S Krištofom se napoti, že je na mostu, le še korak in drugi breg jo sprejme. — Tedaj skuša Flore poslednje osvobojenje — Krištof mora proč — Rona naj ostane. In za Floreta Brigo se zapro težka vrata... Pravičnost onega brega ga zajame.

Kakšen je svet, ki ga doživlja Macafur in njegovi prostovoljni podložniki. Bogme, svojevrsten: »Velika voda, globoka in široka, teče po vsem svetu, pa ga reže na dva bregova. En breg je njihov, drugi je naš: moj, Arčonov, Kitov, pa njegov, pa njegov, tudi Komposarica je tam in tudi Rona. In na tem bregu živimo po svoje,

ni ga, ki bi nam veleval. Onstran pa živijo drugi po svoje, vsi drugi... Tudi oni prihajajo k nam, za zabavo, za pouk, ne več. Kdor bi ostal, mora sleči suknjo in kožo, mora postati naš in poslušati naše postave — in za večnost pozabiti na drugo stran. Takega pa ni. Od Abrahama do danes je tako in nihče ne bo tega spremenil. Oni sem, mi tja — in spet nazaj. A zato ostanemo mi svoji — oni svoji.«

*

Leskovec je podal vse te svojevrstne junake v prav svojstveni obliki. — Snoval je v letih po svetovni vojni, ko je Evropo zajel v literaturi ekspresionizem, zato ni čudno, če se je tudi njega dotaknil ta val. — Prav od daleč pa vidimo močan profil nekoga, profil, mimo katerega ni mogel noben mlajših povojnih pisateljev — Ivan Cankar.

Ost:

Spomini Stanislavskega

(Iz knjige »Igralčevo delo na samem sebi«)

Pri današnji uri je Govorkov z veliko vnemo trdil, da je igralec prikazovalne umetnosti, da so osnove te umetnosti sorodne njegovi duši, da njegovo umetniško čustvo stremi k njim in da se on ves uklanja uklanja samo njim; da samo tako pojmuje tvornost in nikakor drugače. Arkadij Nikolajevič je dvomil o pravilnosti njegove trditve in je pripomnil, da je za umetnost predstavljanja treba doživlja, da pa je preverjen o Govorkovu, da ne obvlada tega procesa, in to ne samo pri delu na odru, temveč tudi ne doma. Toda debater je zatrjeval, da vselej silno čustvuje in doživlja to, kar dela na odru.

»Vsak človek nekaj čuti in doživlja v vsaki sekundi svojega življenja,« — je dejal Arkadij Nikolajevič. — »Če ne bi nič čutil, bi bil mrtev. Zakaj samo mrtvi ne čutijo ničesar. Važno je le to, kaj doživljate na odru, svoja čustva, analogno življenju vloge, ali kaj drugega, kar nima zveze z njo.

Tudi zelo izkušeni igralci izdelajo pogosto doma in potem pri-
našajo na oder nekaj čisto drugega, kot tisto, kar je važno za vlogo
in umetnost. Isto se je primerilo tudi vsem vam. Eni so nam na
produkciji kazali svoj glas, učinkovito intonacijo, igralsko tehniko;
drugi so gledalce zabavali z živahnim beganjem, z baletnimi po-
skoki in z obupnim pretiravanjem in jih skušali osvojiti z lepimi
krenjami in pozami; skratka prinesli so na oder marsikaj, česar
osebam, ki so jih predstavljali, ni potreba.

Tudi vi Govorkov se niste lotili svoje vloge pri notranji vse-
bini, ne pri doživetju in tudi ne pri predstavljanju, temveč čisto
drugje; pa si mislite, da ste nekaj dosegli v umetnosti. A kjer ni
občutka za svoje živo čustvo, ustrezajoče igrani osebi, ne more biti
govora o resničnem ustvarjanju.

Zato ne varajte sami sebe, marveč skušajte prodreti globlje in
pojmiti, kje se začenja in končuje resnična umetnost. In prepričate
se, da vaše igranje nima sorodnosti z njo.«

»Kaj pa je potem moja igra?«

»Rokodelstvo. Res je, ne slabo, ker imate dovolj spodobno iz-
delane prijeme za posredovanje in za konvencionalno ilustrirane
vloge.«

Preskočil bom dolgo debato, v katero se je zaplet Govorkov, in
bom prešel kratko malo k razlagi, ki jo je Torcov podal o mejah
med resnično umetnostjo in rokodelstvom.

»Ni je resnične umetnosti brez doživetja, zato se pričinja tam,
kjer se čustvo prebije do svojih pravic.

In rokodelstvo?« — je vprašal Govorkov.

»To pa se pričinja tam, kjer je konec tvornega doživetja ali
umetniškega posredovanja njegovih rezultatov.

Medtem ko je v umetnosti doživljanja in v umetnosti prikazo-
vanja proces doživetja neogiben, je pri rokodelstvu nepotreben in
slučajen. Igralci te vrste ne znajo zgraditi vsake vloge zase. Ne
znajo preživljati in naravno predstavljati preživljenega. Igralci-
rokodelci znajo samo posredovati besedilo vloge in ga spremljati s

prijemi odrske igre, ki so izdelani enkrat za vselej. To zelo poenostavlja naloge rokodelstva.

»In v čem je to poenostavljanje?« — sem vprašal jaz.

»To boste bolje razumeli, ko boste zvedeli, odkod in kako so nastali prijemi rokodelskega igranja, ki jih v našem jeziku imenujemo *igralska šablona*. Nastala je takole:

Kdor hoče posredovati čustva vloge, jih mora poznati, da pa jih poznaš, moraš sam izkusiti podobna doživetja. Ponarediti čustva ni mogoče, mogoče je samo posnemati rezultate njegove vnanje pojavnosti. Ali rokodelci ne znajo doživljati vloge, zato tudi ne poznajo vnanjih učinkov tega tvornega procesa.

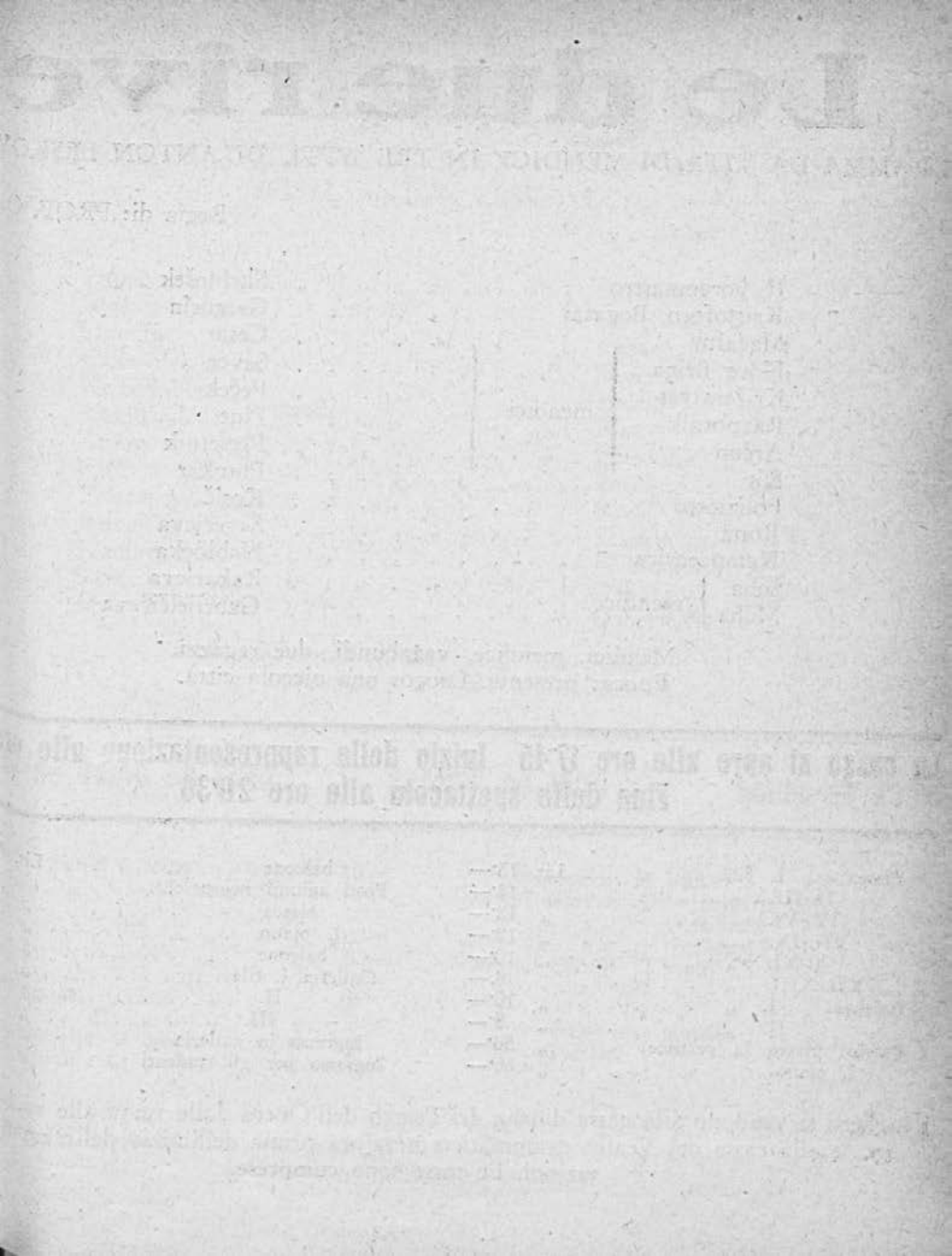
Kaj tedaj storiti? Kako najti vnanjo obliko brez prišepetavanja notranjega čustva? Kako posredovati z glasom in kretnjami vnanje rezultate doživljanja, ki ga ni? Ne ostane drugega, kakor zateči se k preprostu, konvencionalnemu igralskemu spakovanju. To je zelo preprosto, formalno, vnanje predstavljanje tujih čustev v vlogi, ki jih igralec ni doživel in ki jih zato tudi ne pozna. To je preprosto posnemanje.

S pomočjo mimike, glasu in kretenj prednaša igralec-rokodelec gledalcem na odru samo vnanje šablone, ki naj bi izražale notranje »življenje človeškega duha« v vlogi, mrtvo masko čustva, ki ga ni. Za tako vnanje igranje je izdelan velik izbor najrazličnejših igralskih predstavljalnih prijemov, ki naj bi z vnanjimi sredstvi predstavljali vsa mogoča čustva, ki jih je mogoče srečati v odrski praksi. Čustva samega v teh rokodelskih prijemih ni, pač pa je v njih posnemanje, podobnost njihovem umišljenemu vnanjemu rezultatu; duhovne vsebine ni, je samo vnanji prijem, ki naj bi jo izrazil.

Nekateri izmed teh enkrat za vselej ugotovljenih prijemov se hranijo v rokodelskem izročilu, ki je podedovan od predhodnikov, kakor na primer polaganje roke na srce pri izražanju ljubezni, ali trganje ovratnika pri igranju smrti. Drugi so v izdelani obliki povzeti po nadarjenih sodobnikih (kakor drgnjenje čela z vnanjo strano roke, kakor je delala Vera Fiodorovna Komisarževska v tragičnih momentih). Nekatere prijeme izumljajo igralci sami.

Je posebna, rokodelska manira za prednašanje vloge, se pravi za glas, za dikcijo in za izreko (prisiljeno višanje in nižanje zvokov na važnih mestih vloge z odrskim drhtenjem glasu in s posebnimi deklamacijskimi fioriturami). So prijemi za hojo (igralci-rokodelci ne hodijo, temveč stopajo po odrskih tleh), za gibanje in dejanja, za plastiko in vnano igro (ti so pri rokodelcih posebno poudarjeni in ne temelje na lepoti, temveč na prikupnosti). So prijemi za izražanje vseh mogočih čustev in strasti (kazanje zob in prevračanje oči pri ljubosumnosti, kakor pri Nazvanovu, prekrivanje oči in obraza namestu joka, v obupu se rokodelec zgrabi za lase). So prijemi tudi za posnemanje celih likov in tipov raznih družbenih slojev (kmetje pljujejo po tleh, si brišejo nos z rokavom, vojaki udarjajo z ostrogami, aristokrati se igrajo z lornjetom); so prijemi za dobe (operne kretnje za srednji vek, poplesovanje za 18. stoletje); so prijemi tudi za igro komadov in vlog (polica); posebni pregib v telesu proti gledalstvu in prilaganje dlani k ustom za govorjenje »v stran«. Vse te igralske navade so polagoma prešle v izročilo.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Župančič. Urednik: Josip Vidmar. Za upravo: Josip Vidmar. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

Le due rive

DRAMMA DA VITA DI MENDICI, IN TRE ATTI, DI ANTON LESKOV

Regia di: PROF. O

Il borgomastro	.	.	.	.	.	.	Skrbinšek
Kristoforo Bogataj	.	.	.	.	.	.	Gregorin
Macafur	.	.	.	.	.	.	Cesar
Flore Briga	}	mendici	}	.	.	.	Sever
Križemsvet				.	.	.	Peček
Razpotnik				.	.	.	Plut
Arčon				.	.	.	Presetnik
Kit				.	.	.	Potokar
Poliziotto	.	.	.	.	.	.	Kosič
Rona	.	.	.	.	.	.	Severjeva
Komposarica	.	.	.	.	.	.	Nablocka
Šoba	}	mendice	}	.	.	.	Rakarjeva
Muha				.	.	.	Gabrijelčičeva

Mendici, mendice, vagabundi, due ragazzi.

Epoca: presente. Luogo: una piccola città.

La cassa si apre alle ore 17:45 Inizio della rappresentazione alle ore 18:00
Fine dello spettacolo alle ore 20:30

Platea:	I. fila	.	.	.	.	Lit.	15.—
	II.-III.	"	.	.	.	"	14.—
	IV.-VI.	"	.	.	.	"	12.—
	VII.-IX.	"	.	.	.	"	12.—
	X.-XI.	"	.	.	.	"	10.—
	XII.-XIII.	"	.	.	.	"	8.—
Balcone:	I.	"	.	.	.	"	10.—
	II.	"	.	.	.	"	8.—
Palchi: platea	(4 persone)	.	.	.	.	"	56.—
	I. piano	"	.	.	.	"	56.—

	balcone	"	.	.	.	Lit.	40.—
Posti aggiunti nei palchi:							
	platea	.	.	.	.	"	10.—
	I. piano	.	.	.	.	"	10.—
	balcone	.	.	.	.	"	6.—
Galleria	I. fila	.	.	.	.	"	6.—
	II.	"	.	.	.	"	4.—
	III.	"	.	.	.	"	4.—
	Ingresso in galleria	.	.	.	.	"	1.—
	Ingresso per gli studenti	.	.	.	.	"	0.—

I biglietti si vendono alla cassa diurna del Teatro dell'Opera dalle 10.30 alle 12.30
 17. e alla cassa del Teatro drammatico mezz'ora prima dell'inizio delle rappre-
 tazioni. Le tasse sono comprese.

Dva bregova

DRAMA IZ ŽIVLJENJA BERAČEV V TREH DEJANJIH.
SPISAL ANTON LESKOVEC.

Režiser: PROF. O. ŠEST

Župan						Skrbinšek
Krištof Bogataj						Gregorin
Macafur						Cesar
Flore Briga	}	berači	}			Sever
Križemsvet						Peček
Raspotnik						Plut
Arčon						Presetnik
Kit						Potokar
Polica						Kosič
Rona						Severjeva
Komposarica						Nablocka
Šoba	}	beračici	}			Rakarjeva
Muha						Gaberjeličičeva

Berači, beračice, potepuhi, dva dečka.

Čas: Sedanjost. — Kraj: Malo mesto.

Blagajna se odpre ob 17:45

Začetek ob 18:15

Konec ob 20:30

Parter:	Sedeži I. vrste	Lit	15 —
	" II.-III. vrste	"	14 —
	" IV.-VI. "	"	12 —
	" VII.-IX. "	"	12 —
	" X.-XI. "	"	10 —
	" XII.-XIII. "	"	8 —
Galkon:	Sedeži I. vrste	"	10 —
	" II. "	"	8 —
Lože v parterju	(4 osebe)	"	56 —
" v I. redu	(4 osebe)	"	56 —

	balkonske (4 osebe)	Lit	40 —
Dodatni ložni sedeži:	v parterju	"	10 —
	v I. redu	"	10 —
	balkonski	"	6 —
Galerija:	Sedeži I. vrste	"	6 —
	" II. "	"	5 —
	" III. "	"	4 —
	Galerijsko stojišče	"	1 —
	Dijaško	"	2 —

Opnke so v predprodaji pri dnevni blagajni v opernem gledališču od 10.30 do 12.30 in od 17. in pri blagajni v drami pol ure pred pričetkom predstave. Takse so vračunane.

